

Lepo vedênje kot tematski sklop pri poučevanju slovenščine kot drugega in tujega jezika¹

Simona Pulko, Melita Zemljak Jontes

Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, Slovenija,
simona.pulko@um.si, melita.zemljak@um.si

DOI: <https://doi.org/10.18690/um.ff.12.2022.15>

ISBN: 978-961-286-669-3

Prispevek prinaša analizo učnih načrtov za začetni pouk slovenščine za otroke priseljence za prvo in drugo vzgojno-izobraževalno obdobje s poudarkom na razvijanju jezikovnih kompetenc in medkulturne zmožnosti. Analiza zajema lepo vedênje kot tematski sklop, in sicer za mizo, po telefonu, na obisku in v javnosti, upoštevajoč različne okoliščine in vsakodnevne situacije ter govorne položaje, v katerih se lahko znajde učeči se, učeča se. Pri tem se je treba zavedati, da izbrani tematski sklop predstavlja in obravnava temeljna védenja in vsakdanje situacije, položaje, v katerih se znajde učeči se, učeča se, hkrati pa kot tak pomembno vpliva na počutje posameznika, posameznice v novem okolju ter na občutek (ne)sprejetosti v okolju, v katerem se učeči se, učeča se znajde. Pri tem je skozi štiri jezikovne dejavnosti (govorjenje, poslušanje, branje in pisanje) teme *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza v UNP 1 in UNP 2* poudarjeno sociokulturno vedênje, ki je sicer prisotno tudi v vseh drugih temah obeh učnih načrtov.

Ključne besede: poučevanje slovenščine kot drugega in tujega jezika, jezikovne kompetence, medkulturna zmožnost, učni načrt za začetni pouk slovenščine za učence priseljence, učenke priseljenke, sociokulturno vedenje.

The paper presents an analysis of the curricula for the initial teaching of Slovene for immigrant children for the first and second educational period, with the emphasis on the development of language competences and intercultural competences. The analysis takes into account good behavior as a thematic frame, i. e. at the table, over the phone, on a visit, and in public, taking into account different circumstances and everyday situations, speech situations in which the learner may find himself, herself. It should be borne in mind that the chosen thematic frame represents and deals with basic knowledge and everyday situations, situations in which the learner finds himself, herself, and at

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine*, vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

the same time the thematic frame has a significant impact on the (non)acceptance of the individual in the new environment. Through the four language activities (speaking, listening, reading and writing), the themes of the *Social convention and the discourse formation* in *UNP 1* and *UNP 2* emphasize sociocultural behavior, which is also present in all other topics of both curricula.

Keywords: teaching Slovene as second or foreign language, language competences, intercultural competence, curricula for the initial teaching of Slovene for immigrant children for the first and second educational period, socio-cultural behavior.

1 Zakonodaja s področja izobraževanja otrok in učencev tujcev in priseljencev ter učenk tujk in priseljenk

Zakonodaja, ki vključuje tudi člene o učencih priseljencih in učenkah priseljenkah, je splošna in šolska; v prvo skupino sodijo mednarodni dokumenti in splošna slovenska zakonodaja. Za učenje jezika sta zlasti pomembna *Skupni evropski jezikovni okvir* (2011, v nadaljevanju *SEJO*) in dokument o *Ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje: evropski referenčni okvir* (2018). Med slovenskimi splošnimi dokumenti velja izpostaviti *Ustavo Republike Slovenije* (1991), *Zakon o tujcih* (Uradni list RS, št. 1/18 – uradno prečiščeno besedilo, 9/18 – popr. in 62/19 – odl. US) in *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih (ZTuj-2F)* (2021), ta vsebuje tudi določilo o znanju slovenščine.²

V drugo skupino, med dokumente, ki obravnavajo izobraževanje in se navezujejo na otroke priseljence, sodijo *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju* (2011), *Zakon o osnovni šoli* (2006; z uradnim prečiščenim besedilom 2016, v 8. členu je navedeno všolanje otrok priseljencev) in *Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja* (2013; v 26. členu je zapisano, da otrok priseljenec, ki obiskuje pouk v RS 1. leto, ni nujno ocenjen, a vseeno napreduje v višji razred); v to skupino sodijo tudi *Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji* (2007), *Smernice za izobraževanje otrok tujcev v vrtcih in šolah* (2009), *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (2012)

² 35. člen *Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih (ZTuj-2F)* (2021) uvaja:

- pogoj znanja slovenskega jezika na vstopni ravni (A1 po Skupnem evropskem jezikovnem okviru) za podaljšanje dovoljenja za začasno prebivanje zaradi združitve družine državljanu tretje države,
- pogoj znanja slovenskega jezika na osnovni ravni (A2 po Skupnem evropskem jezikovnem okviru) za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje državljanu tretje države na podlagi petletnega neprekinjenega zakonitega prebivanja tujca v Republiki Sloveniji.

ter *Vključevanje otrok priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem* (2017), *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (2018) in *Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole* (2019). V nadaljevanju so iz navedenih dokumentov izpostavljeni člani, ki se neposredno nanašajo na otroke, učence priseljence, učence priseljenke in njihovo pravico do učenja slovenščine kot neprvega jezika.

2 Medkulturnost in razvijanje medkulturne zmožnosti

Učeči se, učeče se, ki jim je slovenščina SDTJ, imajo zelo pogosto, poleg jezika, tudi kulturno ozadje, ki je drugačno kot pri drugih učečih se v izobraževalnem sistemu, v katerega so vključeni, zato jim je treba zagotoviti čim več priložnosti za učenje in srečevanje z drugimi kulturami ter vsem vključenim v izobraževalni sistem omogočiti izmenjavo kulturnih izkušenj in znanja. Iz zapisanega izhaja, da je tako pomemben cilj izobraževalnih dejavnosti razvoj medkulturne zmožnosti, tj. sposobnosti ustrezne komunikacije s pripadniki in pripadnicami druge kulture. Pri tem pa je treba izpostaviti in uzavestiti dejstvo pri vseh učečih se, da se razvita medkulturna zmožnost ne nanaša zgolj na opazovanje podobnosti in razlik med kulturami in na poznavanje različnih kultur, temveč tudi na razvijanje pozitivnega odnosa do različnih kultur, spretnosti kulturološko ustreznega komuniciranja in zavedanja sebe ter drugih. Tako razvita medkulturna zmožnost predstavlja pomemben sestavni del oblikovanja identitete večjezičnih ljudi in osebnojnega razvoja posameznika, posameznice, zato bi moral biti razvoj medkulturne zmožnosti sestavni del vsakega namenskega učenja jezikov. Ob tem pa ne gre spregledati dejstva, da se jezika lahko učimo kjer koli in kadar koli, posledično pa tudi razvijanja medkulturne zmožnosti, torej ne samo v šolah in v okviru formalnega učenja, pač pa tudi v neformalnih in informalnih položajih.

O pomenu medkulturne vzgoje in izobraževanja piše tudi Marijanca Ajša Vižintin v znanstveni monografiji *Medkulturna vzgoja in izobraževanje* (2017). Predstavlja inovativni model medkulturne vzgoje in izobraževanja, sestavljen iz sedmih kriterijev, in sicer 1. medkulturnost kot pedagoško-didaktično načelo, 2. sistemska podpora pri vključevanju otrok priseljencev, 3. učitelji, učiteljice z razvijajočo se medkulturno zmožnostjo, 4. razvoj zavedanja o večkulturni družbi pri vseh učnih predmetih, 5. medkulturni

dialog na šoli, 6. sodelovanje s (starši) priseljenci, 7. sodelovanje z lokalno skupnostjo. Pri tem poudarja, da so v medkulturni model vključevanja aktivno vključeni učenci, učenke in starši, priseljeni in nepriseljeni, pedagoške delavke, delavci, priseljenke, priseljenci sami, društva priseljencev, priseljenk, organizacije v lokalnem okolju in pristojni državni organi, pri čemer vsaka pedagoška delavka, vsak pedagoški delavec s svojim odnosom, z znanjem in dejanji soustvarja vključevalno ali izključevalno družbo in je kot tak soodgovoren, soodgovorna za vključevanje.

3 Večjezičnost in jezikovna ozaveščenost

Okolje učečih se, ki jim je slovenščina DTJ, je večjezično in večkulturno, zato pri poučevanju in učenju slovenščine kot DTJ pomembno izhodišče predstavljata **večjezičnost** in **jezikovna ozaveščenost**. Tako učeči se, učeče se v družini uporabljajo en jezik ali več jezikov, ki se od jezika izobraževanja razlikujejo, prav tako pa tudi od jezika okolja. Ena izmed pomembnih nalog izobraževalnega sistema je podpirati večjezičnost učečih se ter zagotoviti priložnosti za razvoj večjezičnosti.³ Pomembno je, da učečemu se, učeči se omogočimo uporabo vseh jezikov, ki jih zna, in sicer na primeren način, za učinkovito komunikacijo.

Za doseg ciljne večjezičnosti morajo učeči se in učeče se med drugim razviti jezikovno zavest. Ta se v širšem smislu nanaša na ozaveščanje o obstoju različnih jezikov (jezikovna raznolikost) in s tem na preseganje predsodkov o različnih jezikih ter na spodbujanje zanimanja za druge jezike. Pojem jezikovnega zavedanja pa včasih enačimo z eno od njenih vrst – z metajezikovnim zavedanjem. Metajezikovno zavedanje se nanaša na zavedanje o jeziku kot o sistemu, o njegovih elementih (glasovih,

³ Kompetenca večjezičnosti je v najožji povezavi s kompetenco pismenosti (UL EU 2018/C 189: 8): »Ta kompetenca določa sposobnost ustrezne uporabe različnih jezikov za učinkovito sporazumevanje. Zanj na splošno veljajo iste glavne razsežnosti spretnosti kot za pismenost: temelji na sposobnosti razumevanja, izražanja in razlage konceptov, misli, čustev, dejstev in mnenj tako v ustni kot pisni obliki (poslušanje, govor, branje in pisanje) v različnih ustreznih družbenih in kulturnih okoliščinah v skladu z željami ali potrebami posameznika. Jezikovne kompetence imajo zgodovinsko razsežnost, vključujejo pa tudi medkulturne kompetence. Zanje je potrebna sposobnost preskakovanja med različnimi jeziki in mediji, opisana v skupnem evropskem referenčnem okviru. Vključuje lahko ohranjanje in nadaljnji razvoj kompetence za rabo maternega jezika ter pridobivanje znanja uradnega jezika ali jezikov države.«

besedah) in pravilih, po katerih so ti elementi v korelaciji (jezikovne oblike in njihove funkcije). Z razvojem metajezikovne zavesti učeči se, učeče se opazijo značilnosti jezikovne strukture v različnih jezikih, kar povečuje učinkovitost uporabe različnih jezikov (Cvikić, Oreški, Turza-Bogdan 2020: 12).

4 Tematski sklop *Lepo vedénje v različnih vsakdanjih (govornih) situacijah kot izhodišče za razvijanje medkulturne zmožnosti skozi učenje slovenščine kot DTJ*

V prispevku so v nadaljevanju na tematskem sklopu lepo vedénje predstavljene možnosti ter pristopi poučevanja in učenja ter usvajanja slovenščine kot drugega in tujega jezika, pri tem pa bo poseben poudarek namenjen pomenu uporabe informativne literature za otroke. Lepo oz. primerno vedénje bo predstavljeno v različnih situacijah, in sicer za mizo, po telefonu, na obisku in v javnosti (v knjižnici, v gledališču, v šoli).

Pri obravnavi bodo upoštewane različne okoliščine in vsakodnevne situacije ter govorni položaji, v katerih se lahko znajde učeči se, učeča se (učenec, učenka, dijak, dijakinja). Pri tem se je treba zavedati, da izbrani tematski sklop predstavlja in obravnava temeljna védenja in vsakdanje situacije, položaje, v katerih se znajde učeči se, učeča se, hkrati pa kot tak pomembno vpliva na počutje posameznika, posameznice v novem okolju ter na občutek (ne)sprejetosti v okolju, v katerem se učeči se, učeča se znajde.

Odločitev za obravnavo izbranega sklopa je sledila kot rezultat analize pomena obravnave omenjenih vsebin, ki lahko predstavljajo primere vključujoče ali izključujoče prakse in so jih posebej izpostavili učiteljice in učitelji ter vodstva vzgojno-izobraževalnih ustanov (Pulko, Zemljak Jontes, Haramija, Čeh Steger idr. 2019).

Ob uzaveščanju pomena medkulturnih razlik in upoštevanja teh bodo zajeti različni pristopi in metode, tudi pri izboru literature in slikovnega gradiva. Ključno pri premagovanju kulturnih razlik je namreč prav poznavanje, razumevanje, upoštevanje in sprejemanje, da kulturne razlike obstajajo (Pulko, Zemljak Jontes, Haramija, Čeh Steger idr. 2019).

Nenehno pa se je treba zavedati, da je socialna resničnost ljudi iz drugih kulturnih okolij v določenih vidikih drugačna in da to, kar je v naši kulturi samoumevno, morda v drugi kulturi ni, še več, lahko je celo nesprejemljivo.

Pri samem poučevanju je ob izbrani vsebini zelo pomembno poznati in upoštevati, od kod otrok prihaja, v kakšnih okoliščinah je odraščal oziroma

trenutno odrašča, in vključevati različne inkluzivne prakse, sicer pa je to smiselno upoštevati pri vseh učečih se, ne le pri otrocih tujcih (ali SDTJ). Zagotovo je tematski sklop o lepem vedénju eden takšnih, ki lahko predstavljaja odlično izhodišče za različne vključujoče prakse.

Z veliko mero potrpljenja in z razumevanjem osnovnih kulturnih izhodišč lahko laže premagujemo kulturne razlike, do katerih prihaja, vsekakor pa je nujno, da se učitelj, učiteljica pouči o osnovah kulturnega ozadja posameznika, posameznice, še preden se ta pridruži uram slovenščine. Različne raziskave (npr. Aladrovič idr. 2019) namreč kažejo, da prihaja do težav, komunikacijskih šumov ravno zaradi nepoznavanja in posledično neupoštevanja kulturnih razlik, in sicer tako pri otrocih tujcih in njihovih starših kakor tudi pri učiteljih in učiteljicah, vseh drugih učencih in učenkah, vključenih v vzgojno-izobraževalni proces, ter drugih zaposlenih v vzgojno-izobraževalni ustanovi. Izbrani tematski sklop lepo vedénje ponuja veliko možnosti, kako lahko učitelj, učiteljica v razredu in sploh uzavešča kulturne razlike ter jih skupaj z učečimi se uspešno premošča oz. premosti (upoštevajoč različne inkluzivne prakse).

4.1 Lepo vedénje za mizo

Vsakdanja situacija, pri kateri je treba upoštevati pravila primerne vedenja in v kateri zagotovo prihaja do medkulturnih razlik, je vedénje za mizo. Preden sedemo k mizi, si umijemo roke, za mizo pa sedimo vzravnan, z obema nogama pod mizo in na vsej površini stola. Komolce držimo ob telesu in jih ne polagamo na mizo, na mizi so samo dlani do zapestja.

Pomemben medkulturni vidik, ki ga je treba za mizo upoštevati, pred tem pa spoznati in spoštovati, je tudi način, kako jemo in s katero roko jemo. Tako je v naši kulturi običajna uporaba pribora, torej žlice, vilic in noža. Pri učečih se je dobro predstaviti in spoznati različne načine uživanja hrane; tako na Daljnem vzhodu pri jedi uporabljajo jedilne palčke in porcelanaste žličke, v arabskih državah pa jedo z roko, in sicer z desno, saj velja leva za nečisto.

Prav tako je za mizo treba upoštevati pravilo zmernosti, na krožnik damo torej toliko, kot bomo pojedli. Bolje je, da jed vzamemo večkrat; dotaknemo se zgolj kosa kruha, ki ga bomo pojedli.

Pri primernem vedenju za mizo velja poudariti tudi, da s polnimi usti ne govorimo, ne kričimo, ne mahamo s priborom, pa tudi ne šepetamo; nad hrano se ne pritožujemo in z njo ne packamo po krožniku.

Zanimiva je tudi uporaba prtička, ki varuje obleko pred madeži, z njim si po zaužitju hrane obrišemo usta. Prtiček položimo na kolena, če med jedjo vstanemo, ga položimo na levo stran krožnika.

Med jedjo je pomembno, da smo obzirni do drugih; tako med jedjo ne srebamo, ne cmokamo, ne žvečimo, ne vrtamo po nosu, ne grizemo nohtov; zelo nevljudno je zehanje, kihanje ali glasno brisanje nosa. Če nos moramo obrisati, se obrnemo proč od mize in to opravimo čim hitreje.

Omeniti velja tudi situacije, ko se znajdemo v zagati. Prevroče juhe ne pihamo, pač pa rahlo mešamo z žlico, pretrdo meso neopazno vzamemo iz ust in odložimo na rob krožnika, nikakor pa ne pljuvamo. Pri jedi zmeraj počakamo, da pojedjo vsi, šele nato vstanemo od mize. Pri tem ne pozabimo na pravilo, kako odložimo pribor (nož in vilice vzporedno).

4.2 Lepo vedénje pri telefoniranju

Zagotovo je eden od vsakdanjih govornih položajev, v katerem se vsi znajdemo, celo večkrat dnevno, telefonski pogovor. Zato je še kako pomembno, da učeči se, učeča se že na začetku učenja jezika usvoji pravila lepega oz. primernege vedénja po telefonu.

Pomembni odliki pri telefoniranju sta prijaznost in vljudnost do sogovornika, sogovornice. Predstavimo se z imenom in priimkom in povemo, koga želimo. Nato se zahvalimo in počakamo na tistega, s komer želimo govoriti. Govorimo razločno, po telefonu ne šepetamo in ne kričimo.

Tudi pri telefoniranju je pomembna spoštljivost; ko telefoniramo, upoštevamo pravo mero zvonjenja (tri- do petkrat), najprimernejši čas za telefoniranje je med osmo ali deveto zjutraj in deveto zvečer, pri čemer velja ponovno izpostaviti medkulturni vidik (časovni okviri v različnih državah so namreč različni), če smo klicali napačno številko, se najprej opravičimo in šele nato prekinemo povezavo.

Pri telefoniranju je pomembna tudi ustrežljivost. Ko se oglasimo, pokažemo spoštovanje do sogovornika, sogovornice. Poslušamo, kaj nam kličeči, kličeča sporoča, ne da bi ga, jo vmes prekinjali, prav tako pa upoštevamo pravila primernege vedenja, če sprejemamo klice za nekoga drugega. Pri sprejemanju sporočil, ki so namenjena drugim, ravnamo odgovorno; zapišemo si vse pomembne podatke in bistvo sporočila.

Preudarnost pri telefoniranju je ena od odlik, ki se je pri sodobnem telefoniranju izgubila. Telefonski pogovor naj bi bil kratek in jedrnat. Med telefoniranjem ne počnemo drugih opravil, s katerimi bi ustvarjali šume ali hrup.

Pomembno je, da smo pri telefoniranju previdni, da poznamo varnostna pravila, ki nas obvarujejo pred zlorabami (učee se prijazno opomnimo, da ne povedo, da so sami doma, ne povedo svojega imena ali naslova (zlasti kadar telefonirajo otroci)).

Izpostaviti velja tudi obzirnost. Oglasimo se torej tako, da nikogar ne motimo, in upoštevamo, da telefoniranje ni dovoljeno povsod, npr. pri zdravniku, v kinu, gledališču, knjižnici, galeriji, muzeju, med poukom, prepovedano pa je tudi med vožnjo.

Pravila vikanja in tikanja spoštujemo tudi pri telefoniranju. Pri tem upoštevamo medkulturni vidik, saj nekatere kulture vikanja ne poznajo (izraz nespoštljivosti).

4.3 Lepo vedênje na obisku

Tudi ko dobimo obisk ali nekoga na obisk povabimo, upoštevamo pravila lepega vedenja. Na povabilo se čim prej odzovemo in ga sprejmemo ali se opravičimo z utemeljenim razlogom. Na obisk pridemo ob dogovorjenem času, torej ne zamujamo, gostitelju, gostiteljici lahko izkažemo pozornost z drobnim darilom. Pozvonimo ali potrkamo in počakamo, da nam gostitelj, gostiteljica odpre. Prijazno in spoštljivo pozdravimo, nato vstopimo. Če smo sami gostitelji, gostiteljice, obiskovalcu, obiskovalki predstavimo druge ljudi v hiši. Tudi pri načinih pozdravljanja ne smemo prezreti medkulturnega vidika; tako velja izpostaviti, da nekatere kulture uporabljajo npr. rokovanje, nekatere globok priklon, nekatere poljub ženske roke.

Na obisku izkažemo spoštovanje tudi s spoštljivim odnosom do vseh stvari v hiši, stanovanju. Če se nam zgodi kaj neprimerne, se opravičimo in ponudimo, da bomo pomagali pospraviti. Izraz spoštovanja predstavlja tudi sezuvanje in preobuvanje v copate. Pri Slovencih, Slovenkah, muslimanih, muslimankah in Japoncih, Japonkah je to ustaljena praksa, zahodni svet pa sezuvanja ne pozna. Francozi, Francozinje ga uporabljajo zgolj ob boleznih in na poti med spalnico in kopalnico. Sezujemo se torej tam, kjer so pripravljeni copati.

Na obisku smo strpni drug do drugega, umirjeni, ne kričimo, ne razgrajamo in se ne bahamo. Učee se seznanimo tudi z izrazi vljudnosti *prosim*, *hvala* in *oprostate* ter okoliščinami njihove rabe.

Vljudnost izkažemo tudi tako, da ponudimo pomoč, npr. pri pripravi mize ali njenem pospravljanju. Ob odhodu se zahvalimo, pri tem pa upoštevamo primeren čas za odhod, torej ne prezgodaj in ne prepozno. Najprej se poslovimo od vseh članov, članic družine, nazadnje od gostitelja, gostiteljice.

4.4 Lepo vedênje v javnosti

Tudi v javnosti veljajo določena pravila primernege vedenja: kadar srečamo koga, ki ga, jo poznamo, pozdravimo. Prav tako ob prihodu v šolo ali ob odhodu iz nje (nekatera pravila so podobna kot pri vedenju na obisku).

Ob prošnji za odhod na stranišče med poukom dodamo besedo *prosim*, prav tako v primerih, ko prosimo za pomoč; *hvala* uporabimo ob zahvali, *oprostite* pa, ko se opravičimo, če se nam zgodi kaj neprijetnega ali če želimo kaj povprašati.

Pri čakanju v vrsti smo potrpežljivi, pri tem ne nergamo in se ne pre-rivamo.

Nevljudno in neprimerno je kazanje s prstom, prav tako pa tudi buljenje v človeka, obrekovanje, žvižganje za njim ali klicanje na daleč. Na ulici nismo objestni, ne kričimo, se ne spakujemo.

Če zehamo, kihamo ali kašljamo, damo pred nos ali usta robec, rokav ali roko.

Spoštljivo se vedemo do ljudi, živali in okolja. Tako starejšim, noseč-nicam ter mamam z dojenčki in malčki odstopimo sedež na avtobusu ali vlaku; starejšim lahko tudi sicer ponudimo pomoč. Sogovornika, sogovor-nice med pogovorom ne prekinjamo. Pomembno je, da ne samo poslušamo, ampak tudi slišimo. Spoštujemo mnenje drugega, druge; tudi če se ne strinjamo, ne žalimo. Nevljudno je, če med pogovorom žvečimo žvečilni gumi. Spoštljivi smo, če na prireditve pridemo pravočasno, npr. v kino ali gledališče.

Na javnih mestih in doma ne povzročamo hrupa, pri čemer spoštujemo pravilo, da z zabavami ne kršimo nočnega miru med deseto zvečer in sedmo zjutraj.

5 Projekt DEAL

Projekt Erasmus + K2 *Development of Literacy and Language Learning for Disadvantaged Young Learners* (kratica *DEAL*), v slovenščini *Razvoj pismenosti in učenje jezika za mlajše učence v jezikovno manj ugodnih okoliščinah*, se je izvajal od 1. oktobra 2018 do 30. septembra 2020. V projektu so sodelovale štiri institucije iz treh držav: nosilec projekta je bila Pedagoška fakulteta Univerze v Zagrebu, Hrvaška (Učiteljski fakultet Sve-učilišta u Zagrebu), projektni partnerji pa izbrana osnovna šola iz Zagreba (Osnovna škola Ivana Gundulića iz Zagreba), Pedagoška fakulteta Univerze

v Skopju (Sveučilište sv. Ćirila i Metoda, Skoplje, Severna Makedonija) in Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru. Vsa gradiva so bila pripravljena v štirih jezikih: v hrvaščini, makedonščini, slovenščini in angleščini. Dostopna so na spletni strani Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, <https://project-deal.eu/sl/naslovna-3/>.

V okviru projekta so bili v posamezni državi najprej opravljeni intervjuji z izobraževalci in izobraževalkami v vseh treh oblikah učenja jezika; na Slovenskem je bilo opravljenih 15 intervjujev, od tega 6 z osebami, ki delujejo v formalnem izobraževanju, 4 intervjuji z osebami iz formalnega in neformalnega izobraževanja, 2 intervjuja z osebama iz neformalnega izobraževanja, 1 intervju z osebo, ki deluje v neformalnem in informalnem izobraževanju, ter z dvema osebama, ki delujeta na vseh treh ravneh izobraževanja. Skupne ugotovitve, ki so se pokazale skozi vse opravljene intervjuje in so se tudi pozneje v projektu večkrat potrdile, so predstavljale pomembna izhodišča pri snovanju vseh načrtovanih aktivnosti. Na podlagi intervjujev izobraževalcev, izobraževalk v državah, vključenih v projekt, so bili prepoznani različni izzivi, s katerimi se izobraževalci in izobraževalke srečujejo, ter elementi procesa, ki jih je treba posodobiti.

Podobno ugotavlja v raziskavi o stališčih otrok priseljencev Sonja Rutar (2018: 119), in sicer »da otroci priseljenci, vključeni v raziskavo, pri svojih vrstnikih ne cenijo zgolj njihovega odnosa z namenom vzpostavljanja prijateljstva, pač pa tudi odnos z namenom zagotavljanja učne uspešnosti. Prav zato je bilo mogoče vse odgovore povezati z dvema kategorijama, in sicer s socialno-emocionalnimi in spodbudnimi učnimi interakcijami.«

Kulturne razlike torej obstajajo, socialna resničnost ljudi iz drugih kulturnih okolij je v določenih vidikih drugačna. Stvari, ki so v večinski kulturi samoumevne, za otroke priseljencev, priseljenk in tujcev, tujk včasih niso in obratno. Zelo pomembno je poznati in upoštevati, od kod otrok prihaja, v kakšnih okoliščinah je odraščal oziroma trenutno odrašča. To, kakor tudi številne druge inkluzivne prakse, veljajo pravzaprav za vse otroke, ne le za otroke priseljence. Prav je, da vsi upoštevamo in spoštujemo npr. drugačno hrano, odnose v družini, drugačne vrednote, vero, način razmišljanja in vedénja. Z veliko potrpljenja in z razumevanjem osnovnih kulturnih izhodišč je kulturne razlike laže premagovati; v izobraževalnem prostoru je nujno poznavanje kulturnega ozadja otroka priseljenca. Pri tem je ključno poznavanje posameznikovega, posamezničinega osebnega ozadja. Če gre za otroka/mladostnika, mladostnico, ki je v Sloveniji na lastno željo (zaradi učenja jezika, izmenjave, na obisku pri sorodnikih itd.), je izhodišče popolnoma drugačno, kot če gre za otroka/mladostnika, mladostnico, ki

je priseljen, priseljena zaradi ekonomske migracije staršev ali celo zaradi imigracije družine.

Projekt DEAL se je začel s ciljem razvoja pismenosti in obvladovanja jezika za vse vrste učenja: ne zgolj za formalno šolsko učenje, temveč tudi za neformalne in informalne učne situacije. Med dvoletnim projektnim delom so bili načrtovani rezultati doseženi s sodelovanjem vseh projektnih partnerjev. Napisana in objavljena je bila *Zbirka primerov dobre prakse: Razvoj pismenosti in učenje jezika za mlajše učence v jezikovno manj ugodnih okoliščinah*, v kateri so predstavljeni vzorčni primeri učenja jezika otrok v manj ugodnih jezikovnih okoliščinah vseh sodelujočih držav. Največji del projekta je zajemala izdelava transdisciplinarnih aktivnosti za razvoj pismenosti in učenja jezika. Izdelanih je bilo 80 aktivnosti, v katerih so navedene spodbude za aktivnosti in druga gradiva, potrebna za izvajanje. Obsežen opis aktivnosti in spodbud ter drugih gradiv, potrebnih za izvajanje, je združen v računalniški bazi spodbud za izvajanje transdisciplinarnih aktivnosti (v Bazi). Baza omogoča brezplačno iskanje gradiv in je prosto dostopna. Struktura Baze in način iskanja sta predstavljena v *Priročniku* in v krajšem, prosto dostopnem video posnetku. Vsi navedeni rezultati projekta so pripravljene v štirih jezikih: slovenskem, angleškem, hrvaškem in makedonskem; dostopni so na spletni strani projekta: <https://project-deal.eu>.

Temeljna ideja *Projekta DEAL – Razvoj pismenosti in učenje jezika za mlajše učence v jezikovno manj ugodnih okoliščinah* je pomoč otrokom, ki so zaradi svojih jezikovnih in kulturoloških posebnosti v neugodnem položaju, da bi svoje izkušnje učenja, ne glede na priložnost, kontekst ali temo, uporabili tudi za razvoj pismenosti in obvladovanje jezika. Zato so kot najpomembnejši rezultat projekta nastale aktivnosti za pridobitev jezikovnih kompetenc in razvoj pismenosti; vizualne in slušne spodbude za izvedbo aktivnosti so zbrane in brezplačno dostopne javnosti v Bazi aktivnosti in spodbud.

Pomemben rezultat projekta predstavlja tudi *Priročnik*, katerega namen je dvojen: na eni strani nudi pomoč vsem, ki aktivnosti izvajajo, za enostavnejšo uporabo Baze, na drugi strani pa nudi pomoč vodjem aktivnosti ne glede na njihovo formalno usposobljenost za poučevanje jezika, in sicer z namenom podajanja osnovnih informacij o teoretičnih izhodiščih, na katerih temeljijo pripravljene aktivnosti.

Eden temeljnih ciljev projekta *DEAL* je promoviranje pozitivnih plati usvajanja jezika, pri čemer je v ospredje postavljena socialna inkluzija otrok, ki so v neugodnem položaju zaradi svojih jezikovnih in kulturoloških

posebnosti ter nepoznavanja jezika šolanja. Pri tem so bila upoštevana naslednja izhodišča: razvoj pismenosti, povezovanje področij učenja (transdisciplinarnost), večjezičnost in jezikovna ozaveščenost, medkulturna kompetenca, različne oblike učenja, inovativnost in igrifikacija.

2 Učna načrta za začetni pouk slovenščine za učence priseljence

Učna načrta za začetni pouk slovenščine za učence priseljence,⁴ *Začetni pouk slovenščine za učence priseljence, Program osnovna šola, Prvo vzgojno-izobraževalno obdobje* (2020), v nadaljevanju *UNP 1*, in *Začetni pouk slovenščine za učence priseljence, Program osnovna šola, Drugo vzgojno-izobraževalno obdobje* (2020), v nadaljevanju *UNP 2*, sta v prispevku predstavljena s poglobljenim pregledom in analizo operativnih ciljev, vsebin (tematskih sklopov, tem in podtem), s poudarkom na razvijanju jezikovnih kompetenc in medkulturne zmožnosti šolskih otrok.

2.1 Operativni cilji

»Operativni cilji in vsebine so zasnovani na dveh ravneh. Raven 1 (v nadaljevanju R1) je namenjena učencem, katerih prvi jezik je od slovenščine bolj oddaljen (npr. govorcem germanskih, romanskih, bolj oddaljenih slovanskih jezikov, npr. makedonščine, in govorcem neindoevropskih jezikov, še posebej če so opismenjeni v nelatinični pisavi). Raven 2 (v nadaljevanju R2) je namenjena učencem, pri katerih predvidevamo, da bodo zaradi bližine jezika ali drugih okoliščin hitreje napredovali. Pri teh učencih predpostavljamo, da zlasti zaradi podobnosti jezikov na ravni razumevanja lažjih besedil in jezikovnih vzorcev ne bodo imeli večjih težav, zato predvidevamo hitrejši napredek in posledično večji obseg učnih vsebin. Cilji in vsebine R2 so primerni tudi za učence drugih jezikov, ki so že obiskovali kak tečaj slovenščine ali so nekaj časa pred vstopom v osnovno šolo že živeli v Sloveniji, bili morda nekaj časa vključeni v slovenski vrtec in so slovenščino usvajali iz okolja, zato se z osnovnim besediščem in sporazumevalnimi

⁴ Ob pripravi prispevka sta bili izdana učna načrta za začetni pouk slovenščine za učence priseljence, učenke priseljenke za prvo in drugo vzgojno-izobraževalno obdobje, kasneje še za tretje vzgojno-izobraževalno obdobje, zato sta analizirana zgolj učna načrta za začetni pouk slovenščine za učence priseljence, učenke priseljenke za prvo in drugo vzgojno-izobraževalno obdobje.

vzorci ne srečujejo prvič, se pa jezika niso učili sistematično. R2 vključuje tudi cilje in vsebine R1.« (*UNP 1 2020*: 7–8; *UNP 2 2020*: 7–8)

2.2 Tematski sklopi in teme

Vsebine v *UNP 1* in *UNP 2* so razdeljene v tematske sklope in teme ter podteme z upoštevanjem potreb in zmožnosti otrok priseljencev, ki se prvič vključujejo v slovenski osnovnošolski sistem. Tematski sklopi so zastavljeni tako, da jih učeči se, učeče se lahko usvojijo v največ 180 urah pouka (*UNP 1* in *UNP 2* sta pripravljena za nabor 120 do 180 ur pouka) in so usmerjeni v njihove jezikovne in socialne potrebe pri začetnem sporazumevanju v šoli.

Posamezne teme in podteme se v obeh učnih načrtih ponekod povezujejo in so delno tudi prekrivne. *UNP 1* obravnava 10 (12) tem:⁵ identiteta in družina; številke, barve, oblike, lastnosti; šola in pouk; vsakdan; prosti čas; telo in zdravje; dom; mesto; narava; umetnost in kultura; družbene konvencije in oblikovanje diskurza; slovnični vzorci; *UNP 2* pa 8 (10) tem: identiteta in družina; šola in izobraževanje; vsakdan; prosti čas; dom; mesto; naravno okolje; telo in zdravje; družbene konvencije in oblikovanje diskurza; slovnični vzorci. *UNP 1* in *UNP 2* priporočata obravnavo vsebin glede na jezikovne potrebe in jezikovno zmožnost učečih se in ne nujno po zaporedju, kot so po temah in podtemah navedene v učnem načrtu; priporočajo, da hitrost obravnave prilagodijo zmožnosti učečih se, v omejenem obsegu predlagajo tudi, da naj učitelj, učiteljica po svoji presoji dodaja tudi za učeče se pomembne vsebine.

Oba učna načrta izpostavljata tudi še kako pomembne sociokulturne vsebine, in sicer zaradi ustreznega odzivanja na okoliščine, s katerimi se otroci priseljenci soočajo, in v izogib nesporazumom pri vključevanju v slovensko okolje. Glede na začetno znanje jezika se lahko učeči se in učeče se s sociokulturnimi vsebinami seznanijo tudi v svojem ali katerem drugem skupnem jeziku (*UNP 1 2020*: 8–9; *UNP 2 2020*: 8).

UNP 1 in *UNP 2* navajata teme, ki so razdeljene na podteme, v obeh učnih načrtih zapisane v tabeli, ki poleg razmejčitve na raven 1 (R1) in raven

⁵ V prispevku so z enojno podčrtavo zapisane teme, ki se pojavljajo zgolj v *UNP 1*, z dvojno podčrtavo tiste, ki se pojavljajo zgolj v *UNP 2*, teme, ki so v obeh učnih načrtih, pa so pisane neoznačeno. Ob posameznih vsebinskih sklopih učenci, učenke poleg teme spoznavajo še sporazumevalne vzorce za družbene konvencije in oblikovanje diskurza ter slovnične vzorce (oboje podčrtano črtkano), ki so univerzalni. Poudarjeno je, da učitelj, učiteljica tovrstnih tem ne obravnava ločeno od vsebinskih sklopov (*UNP 1 2020*: 8; *UNP 2 2020*: 8).

2 (R2) omogoča tudi pregled priporočenih (glede na pedagoške izkušnje avtorjev, avtoric učnega načrta) primerov vzorcev sporazumevanja, usvojenih bodisi produktivno (ti so zapisani na belem polju) bodisi le receptivno (ti so zapisani na sivem polju). Tabeli v učnih načrtih sledi pregled kompetenc učečih se po posameznih jezikovnih dejavnostih (govorjenje, poslušanje, branje in pisanje), večinoma v povezavi s sociokulturnimi vsebinami (*UPN 1* 2020: 9; *UNP 2* 2020: 9).

Prvo splošno temo, kot je zaporedno predstavljena v *UNP 1* in *UNP 2*, družbene konvencije in oblikovanje diskurza, analizira pričujoči prispevek, zato bo predstavljena v nadaljevanju. Druga splošna tema, slovnični vzorci, pa zajema podteme: poved; glagol; samostalnik; pridevnik; števnik; zaimke; prislov; veznik; predlog. Učeči se, učeče se spoznavajo slovnične vzorce, zapisane kot podteme, v *UNP 1* in *UNP 2* v rabi, in sicer v skladu s pojmovofunkcijskim pristopom. Tiste slovnične vzorce, ki so v *UNP 1* in *UNP 2* v tabelah učnega načrta označeni z zvezdico, učeči se, učeče se spoznajo le na ravni razumevanja ali v naučenih vzorcih.

3 Družbene konvencije in oblikovanje diskurza

V prispevku je predstavljena prva splošna tema, družbene konvencije in oblikovanje diskurza. V *UNP 1* tema ni razdeljena na R1 in R2, saj naj bi navedene vzorce usvojili vsi učeči se, vse učeče se; v *UNP 2* je tema razdeljena na R1 in R2, z izjemo sociokulturnega vedenja, ki se usvaja v povezavi z vsemi tremi v tabeli predhodno navedenimi jezikovnimi dejavnostmi (govorjenje; branje in poslušanje; pisanje).

Tema zajema podteme: pozdravljanje; predstavljanje; vljudnostne fraze; izražanje čustev; povabilo; ponujanje; zahvaljevanje; voščilo, čestitka; opravičilo; prošnja; pohvala, graja; pritoževanje; izražanje mnenja; strinjanje; izražanje preference; tolaženje; izražanje razumevanja in nerazumevanja.⁶

⁶ Podteme so v uvodnem besedilu pred tabelo navedene za *UNP 1* in *UNP 2* skupaj, brez oznak. Razlike (bodisi v celotnem poimenovanju bodisi le v delu poimenovanja) v podtemah so enojno podčrtane, če gre za razliko ali dopolnitev (glede na *UNP 2*) v *UNP 1*, in dvojno podčrtane, če gre za razliko ali dopolnitev (glede na *UNP 1*) v *UNP 2*. Zaporedje podtem v uvodnem besedilu si sledi, kot je v *UNP 2*, je pa sicer za učni proces zaporedje samo nepomembno oz. prilagodljivo, kot je pojasnjeno v obeh učnih načrtih.

3.1 Tema Družbene konvencije in oblikovanje diskurza glede na jezikovne dejavnosti, UNP 1 in UNP 2 ter ravni R1 in R2

V prispevku je tabelarično prikazan pregled teme *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza glede na jezikovne dejavnosti*, in sicer razlikovalno glede na UNP 1 in UNP 2 ter glede na ravni R1 in R2.

Tabela 1: Tema *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza* glede na jezikovne dejavnosti, UNP 1 in UNP 2 ter ravni R1 in R2

	UNP 1	R	UNP 2
	Učenci, učenke: ⁷		Učenci, učenke:
Govorjenje	– isto kot v UNP 2;	R1	– glede na okoliščine, npr. del dneva, govorni položaj, ustrezno pozdravijo;
	/		– primerno nagovorijo osebo, s katero se pogovarjajo, npr. učitelja, učiteljico v šoli, sošolce, sošolke;
	– se preprosto predstavijo;		– preprosto predstavijo sebe <u>in sogovorce, sogovorke</u> ;
	– isto kot v UNP 2;		– izrazijo trenutno razpoloženje;
	– isto kot v UNP 2;		– z naučeno frazo povabijo sogovorca, sogovorko oz. sprejmejo ali zavrnejo sogovorčevo, sogovorkino povabilo;
	– z naučeno frazo <u>ponudijo</u> oz. sprejmejo ali zavrnejo ponujeno, se zahvalijo, voščijo in se opravičijo;		– z naučeno frazo sprejmejo ali zavrnejo ponujeno, se zahvalijo, čestitajo, voščijo in se opravičijo;
	– prosijo za pomoč, <u>znajo prositi za predmet, izrazijo potrebo in zahtevo</u> ;		– prosijo za pomoč;

⁷ V UNP 1 in UNP 2 sta uporabljena izraza učenec, učenka, zato sta uporabljena tudi v tabeli prispevka. Vsebinam tabel so podane ustrezne spolske oblike, kjer so potrebne.

Govorjenje	– izrečejo preprosto pohvalo ali grajo o določeni stvari; z naučeno frazo se pritožijo in izrazijo preferenco;	R1	– izrečejo preprosto pohvalo ali grajo o določeni stvari, se pritožijo z naučeno frazo;
	– z naučeno frazo izrazijo svoje strinjanje oz. nestrinjanje, izrazijo razumevanje oz. nerazumevanje.		– preprosto izrazijo strinjanje ali nestrinjanje.
	/	R2	– uporabijo še nekatere pogostejše variantne sporazumevalne vzorce.
Branje in poslušanje	– isto kot v UNP 2;	R1	– razumejo sogovorce, sogovorko pri pozdravljanju, predstavljanju;
	– isto kot v UNP 2;		– razumejo preproste vzorce za izražanje razpoloženja;
	– isto kot v UNP 2.		– razumejo preprosto povabilo in preprost kompliment, pohvalo ali grajo, zahvalo, voščilo, čestitko, opravičilo in prošnjo in se znajo nanje odzvati.
	/	R2	– razumejo še nekatere pogostejše variantne sporazumevalne vzorce.
Pisanje	– isto kot v UNP 2.	R1	– napišejo preprosto voščilo za rojstni dan ali ob praznikih in preprosto čestitko.
	/	R2	– ustrezno začnejo in zaključijo pismo; – po modelu napišejo vabilo na praznovanje rojstnega dne.
Sociokulturno vedénje	– se seznanijo s formalnimi in neformalnimi pozdravi;	/	– se seznanijo s formalnim in z neformalnim nagovarjanjem;
	/		– vedo, da vikanje pomeni izraz spoštovanja in da na ta način ogovarjamo starejše, neznanke, neznanke, ljudi, ki jih spoštujemo;

Sociokulturno vedénje	/	/	– tikamo vrstnike, vrstnice, prijatelje, prijateljice in bližnje sorodnike, sorodnice oz. osebe, s katerimi se tako dogovorimo;
	– isto kot v <i>UNP 2</i> ;		– vedo, da s prikimavanjem pritrjujemo ali izražamo strinjanje in z odkimavanjem izražamo nestrinjanje, odklanjanje ali zanikanje;
	/		– vedo, da na povabilo odgovorimo, potrdimo ali odpovemo svojo udeležbo;
	– so seznanjeni z načinom praznovanja rojstnega dne;		– so seznanjeni, da rojstne dneve praznujemo v krogu družine in prijateljev;
	/		– za rojstni dan navadno prinesemo darilo;
	– vedo, da slavljencu, slavljenki sežemo v roke in mu, ji <u>zaželimo vse najboljše</u> .		– slavljencu, slavljenki sežemo v roke in <u>mu, ji voščimo</u> ;
	/		– vedo, da velja načelo, da imajo starejše osebe in ženske prednost (npr. kadar ponudimo hrano, sedež ...);
	/		– po melodiji prepoznajo slovensko himno, po izgledu prepoznajo slovensko zastavo.

Jezikovna dejavnost **govorjenje** v *UNP 1* in *UNP 2* nakazuje večinoma iste kompetence, ki naj bi jih učeči se, učeče se usvojili. Razlike *UNP 1* v primerjavi z *UNP 2* se kažejo v naslednjem: *UNP 1* ne vključuje primerne nagovarjanja osebe, s katero se pogovarjajo; ne predstavlja se sogovorcev, sogovork, zgolj sebe; z naučeno frazo tudi ponudijo in ne zgolj sprejmejo ali zavrnejo ponujeno, se zahvalijo, voščijo in se opravičijo; raba naučene fraze je izpostavljena v *UNP 1* pri izražanju strinjanja in nestrinjanja, v *UNP 1* zgolj svojega, v primerjavi z *UNP 2* pa sta v *UNP 1* izpostavljeni tudi zmožnost izražanja razumevanja oz. nerazumevanja ter zmožnost prošnje za predmet, potrebo in zahtevo.

Jezikovna dejavnost **branje in poslušanje** je v obeh učnih načrtih skorajda enako vsebinsko zastavljena, *UNP 2* vključuje le še dodatno zmožnost razumevanja nekaterih pogostejših variantnih sporazumevalnih vzorcev.

Jezikovna dejavnost **pisanje** je zastavljena enako v obeh učnih načrtih, v *UNP 2* sta na R2 dodani zmožnosti ustreznega začetka in zaključka pisma ter zmožnost napisati vabilo na praznovanje rojstnega dne, in sicer po modelu, učeči se, učeé se znajo napisati še preprosto éestitko.

Najveé razlik se med *UNP 1* in *UNP 2* kaže pri obravnavi **sociokulturnega vedénja**, pri éemer so v *UNP 2* dodatno izpostavljeni tikanje in vikanje, pomen prikimavanja in odkimavanja, pomen odgovarjanja na povabilo ter sprejemanja in odklanjanja udeležbe, obiéaj prinašanja rojstnodnevnega darila, načela prednosti starejših in žensk npr. pri ponujanju hrane, sedeža, izpostavljeno je prepoznavanje slovenske himne in slovenske zastave.

3.2 Tema *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza* glede na podteme in primere zanje, glede na *UNP 1* in *UNP 2* ter ravni R1 in R2

V prispevku je prikazan tabelariéni pregled teme *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza* **glede na podteme in primere zanje**, in sicer razlikovalno glede na *UNP 1* in *UNP 2* ter glede na ravni R1 in R2.

Tabela 2: Tema *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza* glede na podteme in primere zanje, glede na *UNP 1* in *UNP 2* ter ravni R1 in R2

	<i>UNP 1</i>	R	<i>UNP 2</i>
Pozdravljanje	<ul style="list-style-type: none"> – Isto kot v <i>UNP 2</i>. – Nasvidenje, <u>lepo se imej!</u> – ... 	R1	<ul style="list-style-type: none"> – Dobro jutro! – Dober dan! – Dober večer! – Nasvidenje! – Lahko noé! – Živjo! – Adijo! – <u>Lep pozdrav</u> – <u>Lp</u> – ...
		R2	<ul style="list-style-type: none"> – Draga Anja! – Spoštovana gospa Novak! – ...

Predstav- ljanje	<ul style="list-style-type: none"> - Jaz sem Miha. - Kako ti je ime? - ... - Kdo si pa ti? - ... 	R1	<ul style="list-style-type: none"> - To je moj prijatelj Peter. Živjo, jaz sem Miha. - ... - Kako se pišeš?
		R2	- /
Vijudnostne fraze	/	R1	<ul style="list-style-type: none"> - Kako si? Na zdravje! Hvala! - ... - Lepo se imejte! Lep vikend! - ...
		R2	<ul style="list-style-type: none"> - Lepo se imej! - Se vidimo! - ...
Izražanje čustev	<ul style="list-style-type: none"> - Vesel sem. - Rada te imam. - To pa ni lepo. - Strah me je. - ... - A si žalosten? - Kaj je narobe? - ... 	R1	<ul style="list-style-type: none"> - Vesel sem. - Jezna sem. - Rada te imam. - ...
		R2	<ul style="list-style-type: none"> - Strah me je, kadar učiteljica sprašuje. - ... - Pusti me pri miru. - ...
Povabilo	<ul style="list-style-type: none"> - A se greš igrat? - Ja. - Ne. - Ne morem. - ... - A prideš k meni domov? - Pridi. - ... 	R1	<ul style="list-style-type: none"> - A prideš na moj rojstni dan? - Ja, seveda. - Z veseljem. - Ne, ne morem. - Nimam časa. - ... - Vabilo.
		R2	<ul style="list-style-type: none"> - Vabim te na praznovanje rojstnega dne, ki bo v petek, 10. 4., ob 16.00 pri meni doma. Upam, da prideš, Maja.
Ponujanje	<ul style="list-style-type: none"> - Boš čokolado? - Ja, prosim. - Ne, hvala. - ... - Izvoli. - A bi še? - ... 	R1	<ul style="list-style-type: none"> - Boš čokolado? - Ja, prosim. - Ne, hvala. - ... - Izvoli. - A boš še? - Na. - ...
		R2	/

Zahvaljevanje	<ul style="list-style-type: none"> – Hvala. – Prosim. – ... – Ni za kaj. 	R1	<ul style="list-style-type: none"> – Hvala. – Prosim. – Ni za kaj. – ...
		R2	<ul style="list-style-type: none"> – Najlepša hvala! – Hvala lepa! – ...
Voščilo, čestitka	<ul style="list-style-type: none"> – Vse najboljše! – Srečno novo leto! – ... – Čestitam! 	R1	<ul style="list-style-type: none"> – Vse najboljše za rojstni dan! – Srečno novo leto! – ... – Vesele praznike! – Lepo praznujte! – ...
		R2	/
Opravičilo	<ul style="list-style-type: none"> – Oprosti. – ... – Nič hudega. – ... 	R1	<ul style="list-style-type: none"> – Oprostite. – Oprostite, ker sem zamudil. – ... – Nič hudega. – Je že v redu. – ...
		R2	<ul style="list-style-type: none"> – Nič hudega. – ...
Prošnja	<ul style="list-style-type: none"> – A mi daš, prosim, radirko? – A lahko dobim list? – ... – A mi lahko pomagaš? 	R1	<ul style="list-style-type: none"> – A lahko zapreš vrata? – A mi lahko pomagaš? – A mi daš, prosim, zvezek? – ... – Na pomoč! – ...
		R2	<ul style="list-style-type: none"> – Posodi mi svinčnik, prosim. – ...
Pohvala, graja	<ul style="list-style-type: none"> – Ta pravljica je lepa! – Solata ni dobra. – Priden si. – Bodi pridna. Ne smeš nagajati. – To ni bilo lepo. 	R1	<ul style="list-style-type: none"> – Ta film je res dober! – Všeč mi je tvoj pulover. – To je zanič. – ... – Ti si pridna učenka. – To je brez veze. – Bolj se moraš potruditi.
		R2	<ul style="list-style-type: none"> – Ti si res dobra prijateljica. – Hvala, enako. – ...

Pritoževanje	<ul style="list-style-type: none"> - Maja mi nagaja. - On mi je vzel žogo. 	R1	<ul style="list-style-type: none"> - Jure mi nagaja. - ... - To ni pravično! - ...
		R2	/
Izražanje mnenja	/	R1	/
		R2	- Mislim, da ne bom imel časa.
Strinjanje	<ul style="list-style-type: none"> - Ja./Ne. - To ni res. - Prav. - ... - Prav? 	R1	<ul style="list-style-type: none"> - Ja, res je. - To ni res. - Prav. - ... - Ali se strinjaš? - A je to v redu?
		R2	<ul style="list-style-type: none"> - Prav imaš. - Jaz sem za. - Jaz sem proti. - ...
Izražanje preference	<ul style="list-style-type: none"> - To, prosim. - Ne maram tega. - Všeč mi je. - Ni mi všeč. - ... - A ti je to všeč? 	R1	/
		R2	/
Tolaženje	<ul style="list-style-type: none"> - Je že v redu. - Ne jokaj. 	R1	/
		R2	/
Izražanje razumevanja in nerazumevanja	<ul style="list-style-type: none"> - Razumem. - Ne razumem. - Kaj je to? - Prosim, še enkrat. - Bolj počasi, prosim. 	R1	/
		R2	/

Večina podtem je prisotnih v *UNP 1* in *UNP 2*, izjema je podtema vljudnostne fraze, ki ni del *UNP 1*, v *UNP 2* pa ni najti podteme izražanje mnenja (za R1), podtem predstavljanje, ponujanje, pritoževanje (za R2) ter podtem izražanje preference, tolaženje, izražanje razumevanja in nerazumevanja (za nobeno od obeh ravni). Primeri v obeh učnih načrtih so isti ali v *UNP 2* dopolnjeni z različicami glede na (ne)formalnost (pri pozdravljanju so tako poleg večinoma običajno govorjenih pozdravov zapisani tudi pozdravi ob zaključevanju zapisanega besedila (npr. *Lep pozdrav, Lp*)), enostavčne povedi so razširjene z drugimi stavčnimi členi (pri voščilu, čestitki (npr. *Vse najboljše. Vse najboljše* za rojstni dan.), pri pohvali, graji (npr. *Ta pravljica je lepa! Ta film je res dober!*)), povedi pa so lahko razširjene v dvo- ali večstavčne (pri izražanju čustev (npr. *Strah me je, kadar učiteljica sprašuje.*), pri opravičevanju (npr. *Oprostite, ker sem zamudil.*), izražanju mnenja (npr. *Mislím, da ne bom imel časa.*)).

4 Analiza prisotnosti lepega vedénja kot tematskega sklopa pri poučevanju slovenščine kot drugega in tujega jezika (za mizo, po telefonu, na obisku in v javnosti) v tematskih sklopih *UNP 1* in *UNP 2*

V prispevku je izbrano in prikazano lepo vedénje kot tematski sklop pri poučevanju slovenščine kot drugega in tujega jezika, in sicer za mizo, po telefonu, na obisku in v javnosti. V vseh štirih primerih lepega vedénja je poleg same medkulturnosti osredotočenost predvsem na jezikovne dejavnosti, in sicer na govorjenje in z njo neločljivo povezano jezikovno dejavnost poslušanje ter na sociokulturno vedénje; jezikovni dejavnosti pisanje in branje zaradi primarnega govorjenega koda izražanja izbranega obravnavanega tematskega sklopa v pričujočem prispevku nista obravnavani posebej, sta pa, povzeto po *UNP 1* in *UNP 2*, prikazani v tabeli 1.

Kot prva dejavnost teme družbene konvencije in oblikovanje diskurza je tako v *UNP 1* kot v *UNP 2* najprej izpostavljeno ustrezno POZDRAVLJANJE glede na okoliščine, ki pa ga, zanimivo, ne izpostavlja nobeden izmed vsebinskih sklopov (oz. tem) v *UNP 1* in *UNP 2*, kljub temu da je to nepogrešljiv začetni in zaključni del npr. vsaj teme **identiteta in družina** v vseh treh podtemah v *UNP 1* (predstavitev, družina, opis osebe) in v treh podtemah od štirih podtem v *UNP 2* (osebni podatki, družina, opis osebe); teme **vsakdan** v *UNP 1* (npr. vsakodnevna rutina, izražanje časa) in v dveh od petih podtem v *UNP 2* (npr. potek dneva, dnevna rutina,

izražanje časa: ura, datum, dnevi v tednu, izrazi za čas); teme **prosti čas** v *UNP 1* (npr. prijatelji, šport in druge dejavnosti v prostem času) ter v *UNP 2* (npr. prijatelji, dejavnosti v prostem času, šport, počitnice); teme **telo in zdravje** v *UNP 1* (npr. zdravje, počutje in občutja) ter v *UNP 2* (npr. zdravje in počutje, pri zdravniku in v lekarni) in teme **mesto** v *UNP 1* (npr. zgradbe in ustanove, promet) ter v *UNP 2* (npr. zgradbe in ustanove, prometna sredstva in promet, storitve v mestu, nakupovanje, lokacija, pot). Učeči se, učeče se naj bi znali ustrezno pozdravljati glede na okoliščine, tudi pri vseh štirih vrstah v prispevku obravnavanega lepega vedénja.

Druga dejavnost teme družbene konvencije in oblikovanje diskurza je PREDSTAVLJANJE. Eksplicitno je izpostavljeno v temi **identiteta in družina** v *UNP 1* (predstavitev, družina, opis osebe) ter v *UNP 2* (osebni podatki, družina, opis osebe, številke in barve), delno ali implicitno pa v temah **šola in pouk** (npr. prostori in osebje v šoli) v *UNP 1* ter *UNP 2*; v temi **prosti čas** (npr. prijatelji, delno igranje ter šport in druge dejavnosti v prostem času) v *UNP 1* ter v v *UNP 2* (npr. prijatelji, dejavnosti v prostem času, delno šport in popularna kultura); v temi **dom** v *UNP 1* (npr. bivališča) in v *UNP 2* (npr. dom). Učeče se, učeči se naj bi znali ustrezno predstaviti sebe (v *UNP 1*) in tudi sogovorca, sogovorko (v *UNP 2*), pri čemer so med primeri v obeh *UNP* zapisane zgolj oblike tikanja, *UNP 2* pa v okviru dejavnosti sociokulturno vedénje vendarle izpostavlja tudi seznanjanje z razlikovanjem med tikanjem in vikanjem, tako za pozdravljanje kot za predstavljanje. Še posebej pomembno je obvladovanje predstavljanja v sklopih lepega vedénja po telefonu in na obisku.

UNP 1 dejavnosti VLJUDNOSTNE FRAZE znotraj teme *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza* ne navaja, so pa primeri zanje posebej zapisani v *UNP 2*. Pojavljajo se v v temah **vsakdan**, v *UNP 1* (npr. hrana in pijača) ter v *UNP 2* (npr. hrana in pijača, prazniki in običaji); v *UNP 2* v temi **prosti čas** (npr. počitnice); **mesto** (npr. storitve v mestu, nakupovanje) v *UNP 2*; **telo in zdravje**, in sicer v *UNP 1* (npr. osebna higiena, zdravje, počutje in občutja) ter v *UNP 2* (npr. zdravje, počutje in občutja). Učeče se, učeči se naj bi znale, znali uporabljati posamezne vljudnostne fraze tudi pri vseh štirih vrstah v prispevku obravnavanega lepega vedénja (za mizo, po telefonu, na obisku, v javnosti), saj s tem izražajo predvsem spoštljivost in obzirnost do tistih, s katerimi komunicirajo. Vljudnostne fraze se lahko deloma pomensko prekrivajo tudi z nekaterimi drugimi dejavnostmi, kot so npr. **povabilo** (ko (v *UNP 1* in v *UNP 2*) učeči se, učeče se z naučeno frazo (vljudno) povabijo sogovorca, sogovorko oz. sprejmejo ali zavrnejo njegovo, njeno povabilo); **ponujanje**; **zahvaljevanje**; **voščilo**; **čestitka**;

opravičilo; prošnja; tolaženje; izražanje razumevanja in nerazumevanja ter strinjanja (v *UNP 1* oboje namreč izrazijo z naučeno frazo, v *UNP 2* pa strinjanje oz. nestrinjanje izrazijo preprosto, z nekaterimi pogostejšimi variantnimi sporazumevalnimi vzorci). Delna pomenska prekrivnost je odvisna predvsem od stopnje sporočevalčeve, sporočevalkine čustvene vpletenosti v izraženo.

Tretja dejavnost teme družbene konvencije in oblikovanje diskurza je **IZRAŽANJE ČUSTEV**. V jezikovni dejavnosti govorjenje v *UNP 1* in *UNP 2* učeči se, učeče se izrazijo trenutno rapoloženje, pri branju in poslušanju razumejo preproste vzorce za izražanje razpoloženja, pri sociokulturnem vedénju pa izražanje čustev ni posebej izpostavljeno. Nobena izmed tem ali podtem v *UNP 1* in v *UNP 2* eksplicitno, samostojno ne izpostavlja izražanja čustev, so pa čustva izražena v posameznih temah in podtemah:⁸ **identiteta in družina** (opis osebe (v *UNP 1* in *UNP 2*); v *UNP 2*: številke in barve); **številke, barve, oblike in lastnosti** (barve (*UNP 1*)); **šola in pouk** (preverjanje in ocenjevanje (v *UNP 1* in *UNP 2*), navodila za delo v razredu in samostojno delo (v *UNP 1* in *UNP 2*), šolski red, navodila in obvestila (v *UNP 2*), v *UNP 1* predmeti, dejavnosti v šoli in urnik); **vsakdan** (hrana in pijača (v *UNP 1* in *UNP 2*), vsakodnevna rutina (v *UNP 1*); v *UNP 2*: oblačila in modni dodatki); **prosti čas** (v *UNP 1*: prijatelji, šport in druge dejavnosti v prostem času; v *UNP 2*: dejavnosti v prostem času, popularna kultura); v *UNP 1*: **umetnost in kultura** (umetnost); v *UNP 2*: **mesto** (umetnost in kultura; v *UNP 2*: **okolje** (živali in rastline); v *UNP 1*: **telo in zdravje** (zdravje, počutje in občutja). Izpostavljeni primeri čustev v *UNP 1* zajemajo predvsem veselje, ljubezen, strah, žalost, v *UNP 2* pa za R1 veselje, jezo, ljubezen, za R2 pa strah in razočaranje. Učeče se, učeči se naj bi znale, znali ustrezno izražati svoja čustva tudi pri vseh štirih vrstah v prispevku obravnavanega lepega vedénja (za mizo, po telefonu, na

⁸ Nekaj primerov: *Rad igram nogomet.; Moja najljubša prijateljica je ...; Moja najljubša barva je ...; Všeč mi je zelena.; Zelo dobro!; Zelo lepo!; Bravo!; Zelo si se potrudil!; Ne razumem.; Ne vem.; Oprostite, ne razumem.; Oprostite, ker sem zamudila.; Rad imam šport, ker rad igram nogomet.; Ne maram brati.; Matematika mi ni všeč.; Rad imam sladoled.; Rada pijem vodo.; Ne maram solate.; Rada imam burek.; Kaj rad delaš?; Všeč mi je roza barva.; Rada plavam.; Kateri šport ti je všeč?; Rad igram nogomet.; Rad bi hodil na karate.; Všeč mi je ples.; Moj najljubši šport je nogomet.; Rad plavam in tečem.; Ta knjiga mi ni všeč.; Film je zanimiv.; Moja najljubša pevka je Taylor Swift.; A ti je bila predstava všeč?; Všeč mi je balet/slika ...; Rad bi imel papagaja.; Kako si?; A si v redu?; Kako se počutiš?.*

obisku, v javnosti), saj s tem izražajo predvsem spoštljivost in obzirnost do tistih, s katerimi komunicirajo.

Nekatere dejavnosti teme *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza* so sorodne zaradi sorodnih odzivov sogovorcev, sogovork v sami komunikaciji. To so: POVABILO; PONUJANJE; VOŠČILO, ČESTITKA; PROŠNJA; ZAHVALJEVANJE.

V jezikovni dejavnosti govorjenje v *UNP 1* in *UNP 2* učeči se, učeče se z naučeno frazo POVABIJO sogovorca, sogovorko oz. sprejmejo ali zavrnejo njegovo, njeno povabilo, pri branju in poslušanju izrečeno preprosto povabilo razumejo, pri sociokulturnem vedênju v *UNP 2* pa vedo, da na povabilo odgovorimo, potrdimo ali odpovemo svojo udeležbo (v *UNP 1* jezikovna dejavnost ni izpostavljena, je pa podana s primeri). Povabilo se pojavlja v posameznih temah in podtemah v *UNP 1*: **prosti čas** (igrišče in igra, posredno tudi v podtemi šport in druge dejavnosti v prostem času); **telo in zdravje** (posredno kot povabilo v pogovor, npr. s podtemo zdravje, počutje in občutja) in v *UNP 2*: **vsakdan** (potek dneva, dnevna rutina; izražanje časa: ura, datum, dnevi v tednu, izrazi za čas); **prosti čas** (prijatelji; dejavnosti v prostem času; informacijsko-komunikacijska tehnologija); posredno v temah **dom** (dom) ter **telo in zdravje** (kot povabilo v pogovor, npr. s podtemo zdravje, počutje in občutja).

V jezikovni dejavnosti govorjenje v *UNP 1* učeči se, učeče se z naučeno frazo PONUDIJO oz. sprejmejo ali zavrnejo ponujeno, SE ZAHVALIJO, VOŠČIJO in SE OPRAVIČIJO, v *UNP 2* pa sámo ponujanje ni izpostavljeno, so pa izpostavljene sprejetje, zavrnitev ponujenega, zahvala, voščilo in opravičilo. Pri branju in poslušanju v *UNP 1* in *UNP 2* učeči se, učeče se razumejo preprosto povabilo in preprost kompliment, pohvalo ali grajo, zahvalo, voščilo, čestitko, opravičilo in prošnjo ter se znajo nanje odzvati, pri sociokulturnem vedênju v *UNP 1* in *UNP 2* pa vedo, da s prikimavanjem pritrjujemo ali izražamo strinjanje in z odkimavanjem izražamo nestrinjanje, odklanjanje ali zanikanje; v *UNP 2* učeči se, učeče se razumejo še nekatere pogostejše variantne sporazumevalne vzorce; v *UNP 1* so učeče se, učeči se seznanjeni z načinom praznovanja rojstnega dne, v *UNP 2* pa so seznanjeni, da rojstne dneve praznujemo v krogu družine in prijateljev, prijateljic, da slavljencu, slavljenci sežemo v roke in mu, ji zaželimo vse najboljše (v *UNP 1*) oz. mu, ji voščimo (v *UNP 2*) in da za rojstni dan prinesemo darilo (v *UNP 2*).

PONUJANJE je v *UNP 1* in *UNP 2* navedeno zgolj v dveh temah in podtemah *UNP 1*: **številke, barve, oblike in lastnosti** (številke in količina); **vsakdan** (hrana in pijača); v *UNP 2* pa ponujanje eksplicitno ni

izpostavljeno. Vsekakor je ponujanje obvezen del lepega vedénja za mizo in na obisku.

VOŠČILO se v *UNP 1* in *UNP 2* pojavlja v temah **šola in pouk** (zgolj v *UNP 1* na R1 v temi predmeti, dejavnosti v šoli in urnik); **vsakdan** (v *UNP 1* in *UNP 2*: hrana in pijača; v *UNP 2*: prazniki in običaji); **prosti čas** (v *UNP 2*: počitnice). Voščilo v najširšem možnem pomenu je del vseh štirih vrst obravnavanega lepega vedénja, ko ob začetku in koncu komunikacije (ob prihodu in odhodu, ob začetku, koncu telefonskega pogovora) pozdravimo oz. voščimo, torej zaželimo vse dobro.

OPRAVIČILO se v *UNP 1* eksplicitno ne pojavlja v nobeni izmed tem, razumeti ga je moč zgolj posredno, brez katerega koli izraza, ki bi opravičilo nakazovalo, in sicer v temi **šola in pouk** (navodila za delo v razredu in samostojno delo),⁹ je pa to hkrati eksplicitno izražanje RAZUMEVANJA IN NERAZUMEVANJA, ki ga *UNP 2* posebej ne navaja; v *UNP 2* pa se pojavlja eksplicitno izraženo v temi **šola in izobraževanje** (predmeti, dejavnosti v šoli in urnik; navodila za delo v razredu in samostojno delo), posredno pa je lahko razumljeno v temi **mesto** (prometna sredstva in promet).¹⁰ V *UNP 1* in *UNP 2* je v primerih ob temah zapisan zgolj tisti del opravičila, ki ga poda tvorec, tvorka besedila, ni pa nakazan odziv sprejemnika, sprejemnice besedila, kot je prikazan v tabeli 2.

POHVALA in GRAJA se v *UNP 1* pojavljata v temah **identiteta in družina** (opis osebe (na R1), pohvala); **šola in pouk** (preverjanje in ocenjevanje (na R1 in R2), pohvala in graja) in **prosti čas** (igrišče in igra (na R2), graja). V *UNP 2* se pojavljata v temah **šola in izobraževanje** (preverjanje in ocenjevanje (na R1 pohvala, na R2 pohvala in graja)) in **prosti čas** (popularna kultura).

PRITOŽEVANJE se v *UNP 1* in *UNP 2* pojavlja predvsem implicitno, v primerih, ko je sicer povedi mogoče razumeti kot čustveno povsem nevtralne, npr. v *UNP 1* v temah **šola in pouk** (predmeti, dejavnosti v šoli in urnik); **vsakdan** (hrana in pijača); **narava** (vreme, letni časi),¹¹ v *UNP 2* pa v temah **prosti čas** (prijatelji); **dom** (dom); **naravno okolje** (vreme, letni časi) in **telo in zdravje** (zdravje in počutje).¹²

⁹ Primera za R1: *Ne razumem.; Ne vem.*

¹⁰ Primera za R2: *Zamudil sem avtobus.; V križišču se je zgodila nesreča.*

¹¹ Primeri: *Ne maram brati. Matematika mi ni všeč.; Ne maram solate.; Danes je dež. Dežuje. Danes je mrzlo.*

¹² Primeri: *Ti nisi moja prijateljica, ker se družiš z mano. – Nimam svoje sobe. – Ne maram zime, ker me vedno zebe. – Utrujen sem.; Bolan sem.; Prehlajena sem.; Glava me boli.; Alergičen sem na arašide.; Slabo vidim.*

IZRAŽANJE MNENJA v nobenem zapisanem primeru v *UNP 1* in *UNP 2* ni izraženo s stavčno strukturo *mislim/menim, da ...*, je pa v *UNP 1* izraženo v temah **vsakdan** (hrana in pijača); **narava** (živali in njihova bivališča; vreme, letni časi; rastline);¹³ v *UNP 2* pa v temah **šola in izobraževanje** (predmeti, dejavnosti v šoli in urnik); **prosti čas** (šport; popularna kultura); **mesto** (umetnost in kultura) ter **naravno okolje** (vreme, letni časi).¹⁴ IZRAŽANJE MNENJA lahko pravzaprav pomensko povežemo tudi z IZRAŽANJEM PREFERENCE, ki je predvideno zgolj v *UNP 1*, se pa sicer s primeri pojavlja v obeh učnih načrtih, zato primeri, ki so zapisani v opombah za izražanje mnenja, na tem mestu v prispevku niso zapisani ponovno.

TOLAŽENJE je izpostavljeno v *UNP 1*, vendar za *UNP 1* primerov zanj ni najti, v *UNP 2* pa zgolj v temi **telo in zdravje** (zdravje in počutje; pri zdravniku in v lekarni), pa še tam posredno, bodisi z vprašanjem, ki implicira empatijo govorca, govorce, bodisi z nasveti za boljše počutje, ki tolažijo sami po sebi.¹⁵

STRINJANJE v posameznih temah in podtemah *UNP 1* in *UNP 2* posebej ni zapisano s primeri, kar je pravzaprav logično, saj je ključno, da je z vzorci izražanja nakazano v temi *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza*, tako za R1 kot za R2, in sicer z možnimi vprašanji in odgovori nanje. Strinjanje se tako lahko uporablja pri vsaki izmed tem obravnavanih učnih načrtov.

PROŠNJA je dejanje, ki se v *UNP 1* in v *UNP 2* pojavlja kot eno najpogostejših v različnih temah in podtemah: v *UNP 1* v **šola in pouk** (prostor in osebje v šoli; predmeti v prostoru; šolske potrebščine; predmeti, dejavnosti v šoli in urnik; navodila za delo v razredu in samostojno delo); **vsakdan** (hrana in pijača; oblačila; izražanje časa); **prosti čas** (šport in druge dejavnosti v prostem času); **telo in zdravje** (osebna higiena; zdravje, počutje in občutja); **narava** (snovi v naravi; vreme, letni časi) ter **umetnost in kultura** (umetnost); v *UNP 2* v temah **šola in izobraževanje** (šolske potrebščine; predmeti, dejavnosti v šoli in urnik; preverjanje in ocenjevanje; šolski red, navodila in obvestila; navodila za delo v razredu in samostojno delo); **vsakdan** (hrana in pijača); **prosti čas** (prijatelji; dejavnosti v prostem

¹³ Primeri: *Ne maram špinače. – Všeč mi je žirafa.; Tiger je nevaren.; Všeč mi je poletje, ker imamo počitnice.; Roža je lepa.*

¹⁴ Primeri: *Matematika je težka.; Rad imam športno vzgojo, ker igramo nogomet. – Všeč mi je ples.; Rad plavam in tečem. – Ta knjiga mi ni všeč.; Film je zanimiv. – Všeč mi je balet. – Ne maram zime, ker me vedno zebe.*

¹⁵ Primeri: *Kako se počutiš? – Počivaj.; Veliko moraš piti.*

času; šport; informacijsko-komunikacijska tehnologija); **mesto** (prometna sredstva in promet; storitve v mestu, nakupovanje; lokacija, pot) ter v temi **telo in zdravje** (osebna higiena; zdravje in počutje; pri zdravniku in v lekarni). Prošnja je lahko izražena eksplicitno z izrazom *prosim* (npr. *Hamburger in pomfri, prosim.*), lahko pa tudi brez njega (npr. *Umirimo se. – Poslušaj. – Potrebujem robček.*), z uporabo pripovednega (npr. *Eno kepico sladoleda, prosim.*) ali vprašalnega (*A lahko dobim prtiček, prosim?*) stavčnega naklona, kot navodilo, ki ga lahko v najširšem možnem pomenu razumemo tudi kot prošnjo (npr. *Pripravite športno opremo. – Umij si roke.*), prav tako pa tudi zgolj kot izraženo potrebo brez eksplicitno izražene prošnje (npr. *Lačna sem. – Za tekmo potrebujete dres. – Veliko moraš piti. – A imaš robček?*).

PROŠNJA in ZAHVALA sta v besedilu izjavi, ki se neposredno pomenko dopolnjujeta, zato je eksplicitno izražena prošnja s *prosim* zapisana tudi v podtemi zahvaljevanje teme *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza*, in sicer v *UNP 1* z vzorcema *Hvala. Prosim./Ni za kaj.*, ki je v *UNP 2* določen za R1, na R2 pa naj bi bil učečim se poznan tudi način poudarjenega zahvaljevanja, npr. *Najlepša hvala!*, *Hvala lepa!*, ki v komunikacijo vnaša tudi (večjo) čustveno vpletenost. V *UNP 1* je zahvaljevanje zapisano zgolj v temah **vsakdan** (hrana in pijača) ter **telo in zdravje** (zdravje, počutje in občutja; isti primer je tudi v *UNP 2*).¹⁶ Vendarle je ZAHVALA kot pomemben del lepega obnašanja pomemben v vseh vrstah komunikacije, kjer se pojavlja prošnja, saj predstavlja odgovor nanjo, tj. na tisti del komunikacije, ki ga opravi ogovorjeni, ogovorjena.

Učeče se, učeči se naj bi znale, znali ustrezno komunicirati s sogovornikom, sogovorko, če gre za povabilo, ponujanje, zahvaljevanje, voščilo, čestitko, opravičilo, prošnjo, pohvalo oz. grajo, tudi za pritoževanje, še posebej, kadar gre za izražanje mnenja, strinjanje, izražanje preference, izražanje razumevanja in nerazumevanja, tudi če gre za tolaženje, in sicer pri vseh štirih vrstah v prispevku obravnavanega lepega vedênja (za mizo, po telefonu, na obisku, v javnosti).

5 Sklep

Prispevek prinaša analizo učnih načrtov za začetni pouk slovenščine za otroke priseljence za prvo in drugo vzgojno-izobraževalno obdobje s

¹⁶ Primeri: *Dober tek! Hvala, enako! – Na zdravje! Hvala.*

poudarkom na razvijanju jezikovnih kompetenc in medkulturne zmožnosti. V analizi je obravnavano lepo vedênje kot tematski sklop v vsakdanjih življenjskih situacijah, in sicer za mizo, po telefonu, na obisku in v javnosti, pri čemer so upoštevani različne okoliščine in vsakodnevne situacije ter govorni položaji, v katerih se lahko znajde učeči se, učeča se. Izbrani tematski sklop predstavlja in obravnava temeljna védenja in vsakdanje situacije, položaje, v katerih se znajde učeči se, učeča se, pri čemer so izpostavljene, upoštevane in s tem spoštovane kulturne razlike. Zavedati se je namreč treba, da je socialna resničnost ljudi iz drugih kulturnih okolij v določenih vidikih drugačna in da stvari, ki so nam morebiti samoumevne, včasih niso in obratno. Vse to pomembno vpliva na počutje posameznika, posameznice v novem okolju ter na občutek (ne)sprejetosti v okolju, v katerem se učeči se, učeča se znajde. Pri tem pa ne gre prezreti stališč, ki trčijo z našim pojmovanjem človekovih pravic; v takšnih situacijah je smiselno postopno (in nežno) vztrajanje po prilagoditvi (npr. odnos do žensk, družinsko nasilje).

Analiza je pokazala, da jezikovne dejavnosti **govorjenje, branje in poslušanje ter pisanje** v *UNP 1* in *UNP 2* nakazujejo večinoma iste kompetence, ki naj bi jih usvojili učeči se, učeče se. Razlike se v *UNP 2* kažejo predvsem v dodatnih in kompleksnejših, a še vseeno v pogosto rabljenih variantnih sporazumevalnih vzorcih.

Največ razlik se med *UNP 1* in *UNP 2* kaže pri obravnavi **sociokulturnega vedênja**, pri čemer so v *UNP 2* dodatno izpostavljeni tikanje in vikanje, pomen prikimavanja in odkimavanja, pomen odgovarjanja na povabilo ter sprejemanja in odklanjanja udeležbe, običaj prinašanja rojstnodnevnega darila, načela prednosti starejših in žensk npr. pri ponujanju hrane, sedeža, izpostavljeno je prepoznavanje slovenske himne in slovenske zastave.

Večina tem in podtem obeh učnih načrtov je s primeri prisotnih v sicer samostojni temi *Družbene konvencije in oblikovanje diskurza*, razen v njenih podtemah izražanje mnenja (za R1), predstavljanje, ponujanje, pritoževanje (za R2) ter izražanje preference, tolaženje, izražanje razumevanja in nerazumevanja (za nobeno od obeh ravni). Primeri v obeh učnih načrtih so isti ali v *UNP 2* dopolnjeni z različicami glede na (ne)formalnost (pri pozdravljanju so tako poleg večinoma običajno govorjenih pozdravov zapisani tudi pozdravi ob zaključevanju zapisanega besedila, enostavčne povedi so razširjene z drugimi stavčnimi členi, tj. pri voščilu, čestitki, pri pohvali, graji, povedi pa so lahko razširjene v dvo- ali večstavčne (pri izražanju čustev, pri opravičevanju, izražanju mnenja)).

Učeče se, učeči se naj bi znali ustrezno komunicirati s sogovorcem, sogovorko, če gre za povabilo, ponujanje, zahvaljevanje, voščilo, čestitko,

opravičilo, prošnjo, pohvalo oz. grajo, tudi pritoževanje, še posebej, kadar gre za izražanje mnenja, strinjanje, izražanje preference, izražanje razumevanja in nerazumevanja, tudi če gre za tolaženje, in sicer pri vseh štirih vrstah v prispevku obravnavanega lepega vedénja (za mizo, po telefonu, na obisku, v javnosti).

Viri in literatura

Katarina ALADROVIĆ idr., 2019: *Zbirka primerov dobre prakse*. Zagreb: [s. n.]. Dostopno na: https://project-deal.eu/wp-content/uploads/2019/01/Zbirka_primerov_dobre_prakse_DEAL-IO1_slo.pdf; pridobljeno 20. 5. 2021.

Marja BASELER, 2018: *Lepo vedenje: kako se obnašaš doma, v šoli in na ulici*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Lidija CVIKIĆ, Predrag OREŠKI, Tamara TURZA-BOGDAN, 2020: *Priročnik za vodje aktivnosti*. Zagreb. Dostopno na:

https://project-deal.eu/wp-content/uploads/2020/09/PRIRUCNIK_SLOVENSKI_2.pdf; pridobljeno 19. 5. 2021.

Eurydice Slovenija, 2019: *Slovenija med reprezentativnimi politikami in ukrepi za vključevanje učencev priseljencev v šolo*. Dostopno na: <http://www.eurydice.si/novice/tema-meseca/slovenija-med-representativnimi-politikami-in-ukrepi-za-vkljucivanje-ucencev-priseljencev-v-solo/>; pridobljeno 20. 5. 2021.

Mojca JELEN MADRUŠA, Ivana MAJČEN, 2018: *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Projekt Soočenje z izzivi medkulturnega sobivanja. Dostopno na: <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>; pridobljeno 26. 4. 2021.

Mihaela, KNEZ, Matej KLEMEN, Damjana KERN ANDOLJŠEK, Katja KRALJ, 2020: *Začetni pouk slovenščine za učence priseljence, Program osnovna šola, Prvo vzgojno-izobraževalno obdobje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Zacetni_pouk_slovenscine_za_ucence_priseljence_1.pdf; pridobljeno 20. 4. 2021.

Mihaela, KNEZ, Matej KLEMEN, Damjana KERN ANDOLJŠEK, Katja KRALJ, 2020: *Začetni pouk slovenščine za učence priseljence, Program osnovna šola, Drugo vzgojno-izobraževalno obdobje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Zacetni_pouk_slovenscine_za_ucence_priseljence_2.pdf; pridobljeno 25. 4. 2021.

Viktorija MUHA, 2012: *Lepo vedenje na obisku*. Ljubljana: A-knjiga, A-soft.

Viktorija MUHA, 2012: *Lepo vedenje po telefonu*. Ljubljana: A-knjiga, A-soft.

Viktorija MUHA, 2012: *Lepo vedenje v javnosti*. Ljubljana: A-knjiga, A-soft.

Viktorija MUHA, 2012: *Lepo vedenje za mizo*. Ljubljana: A-knjiga, A-soft.

Viktorija MUHA, 2015: *Lepo vedenje v prometu*. Ljubljana: A-knjiga, A-soft.

Nataša PIRIH SVETINA, 2005: *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Izolit.

Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole, 2019. Uradni list RS, 54 (6. 9. 2019). Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2019-01-2463/>; pridobljeno 19. 5. 2021.

Sonja RUTAR, 2018: Kakovost šole s perspektive učencev s priseljensko izkušnjo kot izhodišče za zagotavljanje inkluzivnega izobraževanja. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 29/48. 109–127.

Dostopno tudi na: http://twhomelands.zrc-sazu.si/uploads/articles/1531426085_Rutar_kakovost%20sole%20s%20perpektive%20priseljencev.pdf; pridobljeno 23. 4. 2021.

Sonja RUTAR, Mojca JELEN MADRUŠA, 2018: Individualni načrt aktivnosti (INA) kot podpora pri zagotavljanju socialne vključenosti in učne uspešnosti otrok. Ur. Katarina Kocbek: *Poročilo o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Ljubljana: ISA Institut. 8–12. Dostopno na: http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Evalvacijsko-poro%C4%8Dilo_s-prilogami.pdf; pridobljeno 20. 5. 2021.

Marko STABEJ, 2004: Slovenščina kot drugi/tuji jezik in slovensko jezikovno načrtovanje. *Jezik in slovstvo* 49/3–4. 5–16.

Dostopno tudi na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-0BALQN20/f6626e9a-dc3f-4c2f-956c-5953414a9fb1/PDF>; pridobljeno 20. 4. 2021.

Ustava Republike Slovenije, 1991. Uradni list RS, 33 (28. 12. 1991). Dostopno na: https://www.uradni-list.si/_pdf/1991/Ur/u1991033.pdf; pridobljeno 17. 5. 2021.

Marjanca Ajša VIŽINTIN, 2017: *Medkulturna vzgoja in izobraževanje: vključevanje otrok priseljencev*. Ljubljana: Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU.

Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih (ZTuj-2F), 2021. Uradni list RS, 57/21 (12. 4. 2021). Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2021-01-1153/zakon-o-spremembah-in-dopolnitvah-zakona-o-tujcih-ztuj-2f>; pridobljeno 18. 5. 2021.

Summary

The paper presents an analysis of the curricula for the initial teaching of Slovene for immigrant children for the first and second educational period, with the emphasis on the development of language competences and intercultural competences. The analysis takes into account good behavior as a thematic frame, i. e. at the table, over the phone, on a visit, and in public, taking into account different circumstances and everyday situations, speech situations in which the learner may find himself, herself. It should be borne in mind that the chosen thematic frame represents and deals with basic knowledge and everyday situations, situations in which the learner finds himself, herself, and at the same time the thematic frame has a significant impact on the (non)acceptance of the individual in the new environment. Through the four language activities (speaking,

listening, reading and writing), the themes of the Social convention and the discourse formation in *UNP 1* and *UNP 2* emphasize sociocultural behavior, which is also present in all other topics of both curricula. We need to be aware that the social reality of people from other cultural backgrounds is different in certain respects and that the sociocultural reality is perhaps self-evident to native speakers, sometimes not and vice versa. All this has a significant impact on the (non)acceptance of the individual in the new environment. At the same time, one should not ignore the collision of our notion of human rights; in such situations it makes sense to gradually (and gently) insist on adjustment (e. g. attitude towards women, domestic violence).

The analysis shows that the language activities of speaking, reading and listening, and writing in *UNP 1* and *UNP 2* for the most part indicate the same competencies that should be acquired by the learners. The differences in *UNP 1* are mainly reflected in additional and more complex, but still frequently used variants of communication patterns.

Most differences between *UNP 1* and *UNP 2* are reflected in the treatment of sociocultural behavior, with *UNP 2* additionally emphasizing addressing in formal and non-formal situations, addressing the importance of expressing positive and negative reactions by different types of nodding, of responding to invitations and accepting or refusing to attend, the custom of bringing a birthday present, the principle of respecting elderly and women, e. g. when offering food, a seat; the recognition of the Slovenian anthem and the Slovenian flag is emphasised, as well.

Most of the topics and subtopics of both curricula are, nevertheless, also present in the specific topic *Social convention and the formation of discourse*, the exceptions are its subtopics expressing opinion (for R1), presenting, offering, complaining (for R2) and expressing preference, consoling, expressing (non)understanding (neither for R1 or R2). The examples in both curricula are the same or in *UNP 2* supplemented with variations according to (non)formality (when greeting, the final greetings of the written texts in contrary to usually spoken ones are added, one-clause sentences are extended by other sentence elements, when congratulating, praising, criticising, sentences can be expanded into two- or multi-clause sentences (when expressing emotions, when apologizing, expressing an opinion).

Learners should be able to communicate with the interlocutors properly, if the text is the invitation, offer, thanking, greeting, congratulation, apology, request, praise or criticism, as well as the complaint, especially when it comes to expressing opinions, agreeing, expressing preferences, expressing (non)understanding, even when it comes to consolation, included in all of the four types of good behavior discussed in the paper (at the table, by phone, on visit, in public).